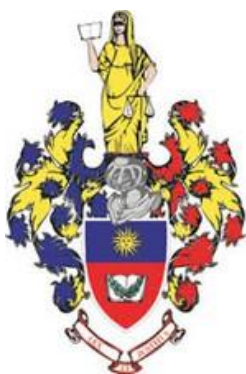


**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ ЗАХІДНИЙ
РЕГІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ЛИТВА)**



ЗБІРНИК ТЕЗ

**Міжнародної науково-практичної конференції
Двадцять четверті осінні юридичні читання
«Захист прав людини в Україні в умовах
воєнного стану та у післявоєнний період»,
*присвяченої 75-й річниці прийняття Європейської
конвенції з прав людини***

м. Хмельницький
23 жовтня 2025 року

УДК 341.231.14

А 43

А 43 Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції Двадцять четверті осінні юридичні читання «Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану та у післявоєнний період» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2025 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. 392с.

ISBN 978-617-7572-56-4

У збірнику представлені тези доповідей, які були подані на Міжнародну науково-практичну конференцію Двадцять четверті осінні юридичні читання «Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану та у післявоєнний період», що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова 23 жовтня 2025 року. Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти і наукових установ, здобувачів вищої освіти, практичних працівників і широкий читацький загал. Організаційний комітет Міжнародної науково-практичної конференції Двадцять четверті осінні юридичні читання «Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану та у післявоєнний період» не завжди поділяє думку учасників конференції. Основний матеріал доповідей подано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи закладів вищої освіти і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 341.231.14

© Колектив авторів, 2025 ©
Хмельницький університет
управління та права
імені Леоніда Юзькова, 2025

ISBN 978-617-7572-56-4

Спесівцев Денис Сергійович

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

МАЙНОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА БЕЗПІДСТАВНЕ ЗАСТОСУВАННЯ СУДОВИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ (КОНТРЗАХИСТУ) СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ: ВСТУП ДО ПРОБЛЕМИ

Однією з тенденцій сучасності виступає все більш ретельна і чітка регламентація законодавцем охоронних цивільних відносин, яка отримує розвиток у тому числі на рівні судової практики.

З одного боку законодавець формує все більш чіткі і навіть певною мірою адресні або точкові механізми цивільно-правового захисту. В якості прикладу виступають, зокрема статті 388, 1173, 1191 та інші Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1, статті 388, 1173, 1191 та інші]. З іншого боку вищі судові інстанції, розвиваючи доктрину ефективності способів судового захисту, формують конкретні моделі захисту суб'єктивних цивільних прав.

Однією з проблем відповідної тенденції сьогодні виступає проблема безпідставності застосування способів захисту і спричинюваних ним негативних майнових наслідків.

З цього приводу у цілому слід зазначити, що законодавець постійно робить кроки у напрямку виключення можливості виникнення юридичних спорів та їх оперативного й ефективного вирішення у разі все ж таки виникнення. З одного боку саме на цей результат спрямовується ретельна регламентація відносин, що складаються між учасниками майнового обороту. З іншого боку законодавець створює умови для самостійного ефективного і при цьому менш фінансово затратного для сторін вирішення спору. Базовим положенням у цьому сенсі виступає норма, яка дозволяє учасникам відповідних правовідносин застосувати способи самозахисту для захисту своїх суб'єктивних цивільних прав та законних інтересів (стаття 19 ЦК України) [1, ст. 19]. На досягнення цієї ж мети спрямовані такі сучасні інститути як медіація, третейське судочинство тощо.

Інакше кажучи, держава забезпечує функціонування дуже широкого діапазону механізмів охорони та захисту суб'єктивних цивільних прав у першу чергу для того щоб захист був максимально оперативним та ефективним, а у другу, ймовірно, для того щоб знизити перманентно високе навантаження на судову систему України.

Однак відповідні спроби оптимізації охоронного (у широкому розумінні) впливу права на цивільні відносини змушують вкотре звернутися до проблеми покриття судовим збором витрат судової системи на розгляд конкретного спору. Інакше кажучи, чи покриває розмір судового збору витрати на функціонування судової системи, ураховуючи ймовірність розгляду справи у трьох інстанціях. В якості ще одного аспекту виступає право на справедливий суд яке забезпечується відповідно до міжнародних стандартів у тому числі фінансовою доступністю правосуддя для того, щоб кожен суб'єкт, чиї права були порушенні, міг отримати справедливий захист незалежно від майнового стану.

Як зазначається у сучасних дослідженнях, у межах правових систем світу судовий збір покриває від 5 до 97% (в Австрії) бюджету судової системи. Однак наявні дані різниці між надходженнями у 2021 році до державного бюджету України сум від сплати судового збору і витратами на судову систему [2] дозволяють стверджувати про покриття судовим збором лише 25% річного бюджету судової системи.

Окреслена проблема актуалізується випадками, коли, по-перше, учасник спору безпідставно застосовує способи судового захисту в умовах відсутності на його стороні об'єкта захисту, тобто права, що підлягає захисту, а, по-друге, випадками, коли учасник спору безпідставно застосовує способи захисту для нейтралізації застосовуваних іншим учасником спору способів захисту (контрзахист) [3, с. 106–107]. В обох випадках наявність об'єкта захисту, а тому і підстав для застосування способів захисту, як правило, встановлюється судом *ex post factum*, тобто за результатами вирішення справи. Інакше встановити наявність об'єкта захисту неможливо, адже специфіка юридичного спору полягає у тому що на момент його вирішення достеменно невідомо на чийй стороні існує об'єкт захисту, а на чийй він відсутній, а тому і позбавити права на захист одного з учасників спору завчасно також неможливо.

Однак одна справа коли учасник спору не знав і не міг знати про відсутність у нього прав як об'єкта захисту в зв'язку з чим застосовував способи захисту в умовах коли насправді його права були відсутні. Однак зовсім інша ситуація має місце тоді, коли учасник спору знав про відсутність у нього відповідних прав, але тим не менше, користуючись відповідними процесуальними правами, а також ситуацією юридичної невизначеності в умовах якої, як правило розвивається спір (принаймні його процесуальна складова), все одно застосовував способи захисту на протигагу способом захисту іншого учасника спору. Якщо слідувати тому, що розмір судового збору не покриває усього обсягу витрат, пов'язаних з функціонуванням судової системи під час розгляду відповідних справ, це означає що відповідне зловживання призвело до завдання державі збитків адже у такому разі за відповідне зловживання особою своїми процесуальними правами заплатили платники податків.

З окресленою проблемою водночас пов'язується ще одна, яка стосується критеріїв встановлення форми вини учасника спору, який застосовує способи захисту, тобто посередництвом яких ознак можна встановити наявність у особи умислу або необережності у вчиненні відповідних дій, а тому і розглядати питання про покладення на неї обов'язків, пов'язаних з негативними наслідками розгляду судом спору.

Враховуючи зазначене та зважаючи у тому числі на активний розвиток доктрини добросовісності здійснення у тому числі процесуальних прав пов'язаних із захистом суб'єктивних цивільних прав та законних інтересів учасників майнового обороту, існує необхідність більш глибокого осмислення необхідності та можливості запровадження механізмів, спрямованих на мінімізацію або виключення принаймні найбільш грубих форм зловживання правом на захист шляхом визначення підстав та умов притягнення особи, яка умисно або з грубої необережності застосувала відповідні способи захисту за відсутності на її стороні об'єкта захисту, до майнової відповідальності у розмірі витрат на розгляд справи, що не покриваються розміром судового збору.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відом. Верхов. Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356 (із змінами).
2. Берназюк Я. Судовий збір (court fees): конституційна гарантія незалежності суду чи перешкода у доступі до правосуддя? *Конституціоналіст*. 2023. URL: <https://constitutionalist.com.ua/sudovyj-zbir-court-fees-konstytutsijna-harantiia-nezalezhnosti-sudu-chy-pereshkoda-u-dostupi-do-pravosuddia-2/> (дата звернення: 28.09.2025).
3. Спесівцев Д. С. Правова природа контрзахисту суб'єктивних цивільних прав на нерухоме майно. *Юрид. наук. електрон. журн.*: електрон. наук. фахове вид. 2021. № 7. С. 105–108. URL: http://lsej.org.ua/7_2021/27.pdf